

M. Kropyvnytsky, M. Starytsky and I. Karpenko-Kary in the creative history of the Poltava Academic Regional Music and Drama Theater named after M.V. Gogol in the XIX–XX centuries. Initially, the Poltava Free Theater was organized in 1808; it had its own building and functioned until 1812. A new, very important stage in the development of the Poltava Free Theater is connected with the activity of Ivan Kotlyarevsky, who was the director and wrote the plays "Natalka Poltavka" and "Moskal-magician". In the second half of the 19th century, the development of drama was closely connected with the activities of theatrical groups Mark Kropyvnytsky, Mykola Sadovsky, and Ivan Karpenko-Kary. They often toured in Poltava in the late nineteenth – early twentieth century. M. Zankovetska and M. Sadovsky performed here. In 1901, the new building for the theater was built. In 1906, M. Sadovsky together with M. Zankovetska organized a mobile theater in Poltava, which toured Ukraine, and a year later moved to Kiev. The first performance in the repertoire of the newly formed theatrical troupe was "Martin Borulya" by I. Karpenko-Kary, where the main role was brilliantly performed by the author himself. During the twentieth century, in the repertoire of the Poltava Theater, which has been transformed many times, the following plays by the "corypheses" of Ukrainian drama have appeared: "Acted out fools!", "The Prisoner" by M. Kropyvnytsky, "Marusya Boguslavka", "Chasing two hares" by M. Starytsky, "The hired man", "One hundred thousands", "The evil spark will burn the field and disappear itself" by I. Karpenko-Kary and many others.

Alexandra Hertsyk., Eugen Kokhanenko, Kateryna Osmyalovskaya were a superstars of the Poltava stage of the first half of the twentieth century. In the post-war period, among the greatest creative achievements of Poltava artists were performances of plays: "Chasing two hares", "The Miserable", "Martin Borulya". The article considers different versions of the stage embodiment of plays by I. Karpenko-Kary and M. Starytsky. The activity of the best modern Poltava actors, People's and Honored Artists of Ukraine of Ukraine, who brilliantly and clearly embodied the roles written by "theater of the corypheses", was highlighted.

Keywords: *Poltava Academic Regional Music and Drama Theater named after M. V. Gogol, "Theater of Corypheses", M. Zankovetska, theatrical performances.*

УДК 792:82.09(=161.2)

DOI <https://doi.org/10.17721/2520-6346.60.102-112>

С. І. Луцій, д-р філол. наук, старш. наук. співроб.,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ
e-mail: svitlana.lushchii@gmail.com

ТЕАТР КОРИФЕЇВ І ТЕАТР "БЕРЕЗІЛЬ" У ПРАЦЯХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Розглянуто питання реценції творчості театру корифеїв та театру "Березіль" у літературознавстві української діаспори другої половини ХХ ст. Матеріалом для дослідження стали статті й радіопередачі

Ю. Лавріненка, літературознавчі розвідки Ю. Шереха та М. Павлишина. Йдеться також про еміграційні постановки спектаклів, здійснені театром "Березіль" у радянській Україні, про режисерські інтерпретації П. Саксаганським п'єс В. Шекспіра. Розглядається нове перепрочитання творів М.П. Старицького режисерами діаспори. З'ясовано причини популярності творів драматургів-класиків у глядачів діаспори. У роботі використано спогади та невідомі архівні джерела.

Ключові слова: театр корифеїв, театр "Березіль", реценція, діаспора, національна ідентичність, модернізм.

Театр корифеїв і театр "Березіль" – цікава сторінка вітчизняної літератури та культури. І якщо в радянському літературознавстві існувало чимало досліджень про театр корифеїв та його засновників, то праці про "Березіль" після 1930-х років в основному з'являлися уже в діаспорі, і тільки пізніше, із кінця 1980-х років у материковій Україні [див.: 9]. (Однак не можна не згадати спогадів про Леся Курбаса, хоч і заангажованих, ідеологічно підчищених, які вийшли в 1969 р. [див.: 8]). У дослідженні йтиметься про розвідки окремих літературознавців діаспори, які безпосередньо чи опосередковано були присвячені корифеям та березилівцям.

Варто наголосити, що театру Леся Курбаса літературознавці діаспори приділяли значно більше уваги, ніж театру корифеїв. І цьому є логічне пояснення. Покоління літературознавців-східняків, яке прийшло в літературний процес у період "Розстріляного відродження", доклало максимальних зусиль, щоб повернути в літературно-культурний континуум спадщину знищених письменників і культурних діячів материкової України. Так, розповідаючи про подальші задуми та літературознавчі плани в одному з листів до У. Самчука, Ю. Лавріненко писав: "Працюю весь час для врятування доробку <...> людини 20-х років" [12, с. 11]. Літературознавці-східняки були добре знайомі з виставами театру "Березіль" і з його керівником Лесем Курбасом. У спогадах "З повісти про двох Юрків" Ю. Шерех, згадуючи про спільну співпрацю з Ю. Лавріненком – завідувачем відділу мистецтв харківської газети "Вісті ВЦВК", розповів про їхню спробу підтримати театр Курбаса після прем'єри п'єси М. Куліша "Маклена Граса":

"У вересні відбулася в "Березолі" прем'єра "Маклени Граси" Миколи Куліша. Був вже відьомський шабаш навколо Куліша й Курбаса. Ми вирішили, що Куліша врятувати не можна вже було, але треба спробувати врятувати Курбаса, і ми спільно написали для "Вістей" довгу і – думаю – добру статтю про виставу. Коротко згадавши "порочність" п'єси Куліша (хоч це була першорядна драма), – ми давали докладну аналізу праці Курбаса і акторів, підносячи її як вершину українського театру. Таран, редактор "Вістей", не пустив статтю до друку. Ми ще не знали, але він уже знав, що ЦК партії ухвалив позбутися Курбаса і ніщо вже не могло ні його, ні його виставу врятувати. У моїй особистій біографії факт не появи цієї статті був щастям. Якби її надрукували, безсумнівно, я б пішов слідами Куліша й Курбаса. Але мені дуже шкода, що я не маю тексту цієї статті, і, звичайно, ніхто не має, бо Таран напевно не передав її ні до архіву "Вістей", ні до якого-небудь сховища документів. Це був вибуховий матеріал, і його треба було знищити. Після катастрофи з цією статтею мій недавній, мій добрий друг Юрій Андріянович, пізніше Юрко, зник з "Вістей", а незабаром і утратив волю, а я забув про свої наміри пером служити Мельпомені" [15, с. 436–437].

Перебуваючи у таборах Ді-Пі, 1947 р. Ю. Лавріненко вмістив у журналі "Літаври" статтю, присвячену 25-річчю театру Леся Курбаса. У згадуваному дослідженні літературознавець зазначав: "Перші вистави поставили "Березіль" на рівень передових експресіоністичних театрів світу. Сам батько експресіоністичної драми Георг Кайзер приїжджав на Україну подивитися на виставу своєї п'єси в "Березолі". В цей період Курбас робить формальну революцію в театрі, розкладаючи реалістично-побутове мистецтво на складові частини. З цих частин він виділив і опрацював найбільше ритм. Деякі його перші вистави були просто побудовані на голому ритмі – і з цього боку досягли найбільшої досконалості. Це були експерименти деструкції і конструкції театрального мистецтва" [2, с. 59].

Літературознавці діаспори – Г. Костюк, І. Кошелівець, Б. Кравців, Ю. Лавріненко, Ю. Луцький, Ю. Шерех – сприяли виходу за кордоном творів письменників 1920–1930-х рр.

Наприклад, Ю. Лавріненко відгукнувся рецензіями на появу у видавництві "Київ" п'єси М. Куліша "Народний Малахій" [3], а також Ваплітянського збірника [7], заохочував молодих еміграційних дослідників вивчати українську літературу 1920-х рр.

Про еміграційну постанову "Народного Малахія" театром Володимира Блавацького, який протягом 1927–1928 рр. був актором "Березіля", ідеться у статті Ю. Шереха "Друге народження "Народного Малахія"". Критик насамперед наголосив на тому, що театр В. Блавацького дав нове дихання цій п'єсі. На сторінках першого збірника МУРу (1946) В. Блавацький опублікував спогади про фундатора "Березолю" "Моя праця з Лесем Курбасом" та його роботу з акторами під час репетицій [1].

Саме в МУРівський період були поставлені деякі п'єси, які йшли на сценах українських театрів у 1920–1930-ті рр., або опубліковані тексти драм, написані у цей час, але не надруковані в радянській Україні.

У фонді Ю. Лавріненка зберігаються чотири листи Оксани Буревій (перший лист датований 20.06.1946 р. – останній 24.10.1947 р.), у яких адресатка неодноразово зверталася за консультаціями до літературознавця, піклуючись про повернення читачам батькового літературного доробку, зокрема драми "Полуботок", яку він написав ще 1928 р. У 1948 р. цей твір побачив світ у мюнхенському видавництві "Орлик": "Досі нічого мені не вдається надрукувати з татового архіву. Можливо, на англійській зоні вийде друком (циклографом) "Полуботок". Чи не могли б Ви поновити ту статтю про батька, що писали колись у Львові, бо тут нема нікого такого, щоб близько знав батька і уявлення про нього складається цілком невірне. (Підгайний, напр[иклад], робив доповідь і наговорив зовсім протилежного). Ясна річ, було б добре, коли б ми могли побачитися і використати ті матеріали, що я маю, але це вже коли переїдете до нас..." [10, арк. 1]¹; "Посилаю Вам біографію К[остя] Б[уревія] – (це основні факти життя – можете

---

¹ Цитуючи архівні матеріали, авторську орфографію залишаю незмінною, пунктуацію уніфікую за сучасним правописом. – С. Л.

використати їх) і уривок із статті про Український театр... Дуже добре, що приїдете на з'їзд. Я до того часу підберу для Вас матеріали про Костя Степановича. В централі мені обіцяють допомогти з ліцензією – зараз писатиму до “Українських Вістей” і до вид[авництва] “Прометей”, чи погодяться видати “Полуботка” з решток паперу” [11, арк. 8].

Навіть передачі на радіо "Свобода" Ю. Лавріненко розпочав 1959 р. саме з циклу про "Розстріляне відродження", написав понад 70 радіовиступів про видатних культурних діячів 1920-х рр., у тому числі про Леся Курбаса та Миколу Куліша. У радіопередачі "Про драму й театр на Заході" (10 жовтня 1962 р.) учений вів мову про причини занепаду українського театру в Радянському Союзі. Він наголосив на тому, що період "Розстріляного відродження" був справжнім злетом українського театрального мистецтва: "А ще ж тільки тридцять років тому український театр і драма ішли в особі Леся Курбаса і Миколи Куліша в передніх лавах культурного світу" [5, с. 237]. Літературознавець зазначав, що занепадає не лише опальна культура 1920–1930-х рр., а й цілеспрямовано знищується класичне мистецтво: "А в нас на Україні сотні людей благають уряд і не можуть доблагатись, щоб він зберіг від руїни заповідник “Надія”, садибу Івана Карпенка-Карого – цю колиску українського народного театру" [5, с. 237]. У радіопередачі "Шекспірові чотириста років" (виходила в ефір 17 та 21 квітня 1964 р.) (цю передачу виголосив разом із Й. Гірняком) Ю. Лавріненко згадав про роботу П. Саксаганського над п'єсами В. Шекспіра. Він звернув увагу на режисерські інтерпретації П. Саксаганського творів великого драматурга: "Не тільки друкувати, а й виставляти п'єси Шекспіра в українському перекладі було заборонено. “Гамлет” у перекладі Старицького в 1870-х роках був виставлений аматорським драмгуртком “Громади” в хаті Михайла Старицького. Микола Лисенко написав тоді музику до “Гамлета”, а Панас Саксаганський десятки років мріяв заграти роль “Отелло”, сам переклав п'єсу, виготовив плани постановки. Але Петербург не дозволив української вистави “Отелло”. Тільки в час короткої передишки 20-х років здійснив

Саксаганський свою мрію про українського "Отелло" [5, с. 463]. Ю. Лавріненко у згадуваній радіобесіді не зупиняється детально на постановках "Гамлета" та "Отелло", здійснених Театром імені Марії Заньковецької протягом 1920-х рр., лише згадує про них (про ці постановки йдеться у книжці канадської дослідниці І. Макарик "Перетворення Шекспіра: Лесь Курбас, український модернізм і радянська культурна політика 20-х років" [13]).

Літературознавець цілком слушно вважає, що і театр корифеїв, і "Березіль" стали важливими етапами в розвитку українського драматичного мистецтва. Між ними існує й завжди буде існувати тісний взаємозв'язок. Волею долі онуці М. Старицького – Ірині Стешенко – судилося стати актрисою театру Леся Курбаса. Режисер-модерніст поставив на сцені п'єсу її діда "Талан".

Ю. Шерех у статті "Над озером Баварія" якраз поділився спогадами про постановку "Березолем" у 1930-х рр. п'єси М. Старицького "Талан", назвавши причини, чому саме ця п'єса драматурга-класика привернула увагу Леся Курбаса: "П'єса двомовна. Пани говорять по-російськи; мужики – по-українськи. Сучасні пани – офіцери, урядовці, партійці – теж говорять по-російськи. Хай складається враження, що мова "культури" ніколи не українська" [16, с. 583].

У літературознавчих розвідках дослідників діаспори Лесь Курбас виступає насамперед творцем модерного театру 1920-х рр. Так, у статті про "Березіль" та його керівника Ю. Лавріненка зазначив: "Лесь Курбас належить до Франкової раси сучасного своїй добі многогранного, водночас "цілого чоловіка". <...> Чистої крові театральний мистець, мужній громадянин-патріот, організатор цілої театральної держави і її політики, теоретик, педагог, оточений завжди молоддю; революціонер театру, що не згубить зернини із спадщини минулого; європеїзатор, що водночас творить органічно-український театр високого мистецького рівня" [4, с.108]. Із властивою емоційністю Ю. Лавріненко пише про усунення Леся Курбаса з посади керівника "Березоля": "Це значило, що Курбаса кинуть у тюрму і смертельні табори ГУЛагу. Та він з першої проби драми "Маклена Граса" знав, що його чекає. Лицар над лицарями,

справжній великий герой, із піднесеним чолом пішов просто на свою Голгофу і був розп'ятий на важеному хресті українського і свого власного великого мистецтва" [6, с. 115]. Ю. Лавріненко слушно вважав, що традиції театру "Березіль" повною мірою були розвинуті українськими митцями-емігрантами. Так, на думку літературознавця, саме Театр-студія Гірняка був містком у майбутнє нового модерного українського театру. Йосип Гірняк – видатний актор, режисер, педагог, прихильник модерного театрального мистецтва, учень Леся Курбаса, який гідно продовжив справу свого вчителя. Мистецький керівник Театру-студії, який він організував разом з дружиною Олімпією Добровольською та актором Володимиром Змієм на еміграції в Ляндеку (1945–54), у 1947 р. повернув на сцену п'єси, які поставив Лесь Курбас із березилівцями в радянській Україні, зокрема поему "Гайдамаки", що користувалася популярністю у таборах Ді-Пі.

Після переїзду українців із таборів Ді-Пі до Європи, Америки та Австралії там одразу ж почали виникати театральні гуртки та студії. Про особливості театрального життя в Австралії йдеться у ґрунтовній статті М. Павлишина "Культура та емігрантська самосвідомість: український театр в Австралії в 1949–1989 роках". Саме з цього джерела можна довідатися інформацію про перші театральні гуртки, які в 1950 р. виступали в Аделаїді, Мельбурні та Сіднеї. Згодом вони виникли ще й в інших містах. Як наголошував учений, "суспільство таборів Ді-Пі призвичаїлося до театральних розваг, через що і не дивно, що українські емігранти, поселяючись у Північній Америці та Австралії після 1948 року, вважали театр необхідною і природною складовою частиною їхнього життя" [14, с. 391]. Організаторами таких гуртків були професійні актори, співаки, музиканти, добре обізнані з роботами українських режисерів, зокрема Леся Курбаса. Саме в Мельбурні було започатковано Театр імені Леся Курбаса. За словами М. Павлишина, він став найкращим серед українських еміграційних театрів. У його активі 13 вистав, із якими він виступав протягом 1951–1963 рр. При театрі діяла театральна студія, у якій готували нову театральну зміну. Молодь проходила спеціальний курс навчання, прослухавши та провівши 80 годин лекційних та практичних занять. Вивчала історію українського та світового театру, а також теорію театрального мистецтва.

Популярністю у глядачів користувалася драма "Маруся Богуславка" М. Старицького, яку Театр імені Леся Курбаса поставив у 1958 р. У статті "Театральна студія в Мельбурні", опублікованій у газеті "Вільна думка" за 27 квітня 1957 р., Павло Дубів згадав і цю постановку, з'ясувавши причини її популярності. На його думку, справа в основному конфлікті п'єси: головна героїня любить і Україну, і свого чоловіка та дітей. Однак на Батьківщину вона повернутися не може. Саме цей конфлікт був актуальним для емігрантів Австралії, "оскільки його можна сприймати як своєрідну притчу про мішані подружжя" [цит. за: 14, с. 397].

Аналізуючи репертуар театрів Австралії, М. Павлишин зазначив, що "найпопулярнішими були "Наталка Полтавка" та "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці" Михайла Старицького. За кожною з цих п'єс було шість окремих вистав... Домінували п'єси із злотої доби побутового театру: п'єси Михайла Старицького ставили сім разів, Марка Кропивницького – дев'ять, а Івана Тобілевича – не менш ніж тринадцять" [14, с. 399]. Така увага українських емігрантів до творів драматургів-корифеїв була не випадковою. Загнані на чужину, перебуваючи далеко від рідного краю, не маючи жодної надії туди повернутися, вони постійно зверталися до класичного мистецтва, яке було для них уособленням Вітчизни. Ці п'єси ніби переносили глядачів до України, візуалізували її образ.

Дослідження вчених діаспори про театр корифеїв та театр "Березіль" посіли важливе місце в історії українського літературознавства. У статтях та радіопередачах Ю. Лавріненко, Ю. Шерех і М. Павлишин додали невідомі штрихи, що допомогли яскравіше, колоритніше й повніше представити видатних діячів драматичного мистецтва: М. Старицького, П. Саксаганського, М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, Л. Курбаса, Й. Гірняка та В. Блавацького.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блавацький В. Моя праця з Лесем Курбасом. *МВР. Збірники літературно-мистецької проблематики*. Збірник 1. Мюнхен-Карльсфельд, 1946. С. 90–95.
2. Дивнич Ю. 25-річчя театру Леся Курбаса "Березіль". *Літаври*. 1947. Ч. 2. С. 59–60.

3. Куліш М. Народній Малахій: Трагедійне. Філядельфія: Київ, 1952. 67 с.
4. Лавріненко Ю. Зруб і парости: Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. [Мюнхен]: Сучасність, 1971. 334 с.
5. Лавріненко Ю. Літературний світ: передачі на радіо "Свобода" з 12.XI.1959 по 01.III.1966. Київ: Твім інтер, 2013. 784 с.
6. Лавріненко Ю. На останній виставі "Березоля" – "Маклена Граса". *Лавріненко Ю. Чорна пурга та інші спомини*. [Мюнхен]: Сучасність 1985. 194 с.
7. Лавріненко Ю. Ще одна книжка матеріалів з архіву Аркадія Любченка. *Листи до приятелів*. 1963. Книга 11–12. С. 46–48.
8. Лесь Курбас: спогади сучасників / за ред. В. С. Василька. Упоряд. М. Г. Лабінський. Київ: Мистецтво, 1969. 359 с.
9. Лесь Курбас: Статті и воспоминания о Лесе Курбасе. Литературное наследие / сост. М. Г. Лабинский, Л. С. Танюк. Москва: Искусство, 1988. 463 с.
10. Лист О. Буревій до Ю. Лавріненка від 20 червня 1946 року. *ЛЛ. Ф. 215. Од. зб. 83. Арк. 1.*
11. Лист О. Буревій до Ю. Лавріненка від 24 жовтня 1947 року. *ЛЛ. Ф. 215. Од. зб. 83. Арк. 8.*
12. Лист Ю. Лавріненка до У. Самчука від 3 лютого 1955 року. *ЛЛ. Ф. 195. Од. зб. 1212. Арк. 11.*
13. Макарик І. Перетворення Шекспіра: Лесь Курбас, український модернізм і радянська культурна політика 20-х років. Київ: Ніка-Центр, 2010. 348 с.
14. Павлишин М. Культура та емігрантська самосвідомість: український театр в Австралії в 1949–1989 роках. *Павлишин М. Канон та іконостас: Літературно-критичні статті*. Київ: Час, 1997. 447 с.
15. Шерех Ю. З повісти про двох Юрків. *Шерех Ю. Третя сторожа. Література. Мистецтво. Ідеології*. Балтимор–Торонто: Українське незалежне видавництво "Смолоскип" ім. В. Симоненка, 1991. С. 436–437.
16. Шерех Ю. Друге народження "Народнього Малахія". *Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології*. Харків: Фоліо, 1998. Т. 1. С. 424–433.

REFERENCES

1. Blavatskyi V. Moia pratsia z Lesem Kurbasom. MUR. Zbirnyky literaturno-mystetskoï problematyky. Zbirnyk I. Miunkhen-Karlsfeld, 1946. С. 90–95.
2. Dvynych Iu. 25-richchia teatru Lesia Kurbasa "Berezil". Litvry. 1947. Ch. 2. S. 59–60.
3. Kulish M. Narodnii Malakhii: Trahediine. Filiadelfiia: Kyiv, 1952. 67 s.
4. Lavrinenko Iu. Zrub i parosty: Literaturno-krytychni statti, esei, refleksii. [Miunkhen]: Suchasnist, 1971. 334 s.
5. Lavrinenko Iu. Literaturnyi svit: peredachi na radio "Svoboda" z 12.XI.1959 po 01.III.1966. Kyiv: Tvim inter, 2013. 784 s.
6. Lavrinenko Iu. Na ostannii vystavi "Berezolia" – "Maklena Grasa". Lavrinenko Iu. Chorna purha ta inshi spomyny. [Miunkhen]: Suchasnist 1985. 194 s.
7. Lavrinenko Iu. Shche odna knyzhka materiiialiv z arkhivu Arkadiia Liubchenka. Lysty do pryiateliv. 1963. Knyha 11–12. S. 46–48.

8. Les Kurbas: spohady suchasnykiv / Za red. V. S. Vasyuka. Uporiad. M. H. Labynskiyi. Kyiv: Mystetstvo, 1969. 359 s.
9. Les Kurbas: Staty y vospomynania o Lese Kurbase. Lyteraturnoe nasledye / Sost. M. H. Labynskiyi, L. S. Taniuk. Moskva: Yskusstvo, 1988. 463 s.
10. Lyst O. Burevii do Yu. Lavrinenka vid 20 chervnia 1946 roku. IL. F. 215. Od. zb. 83. Ark. 1.
11. Lyst O. Burevii do Yu. Lavrinenka vid 24 zhovtnia 1947 roku. IL. F. 215. Od. zb. 83. Ark. 8.
12. Lyst Yu. Lavrinenka do U. Samchuka vid 3 liutoho 1955 roku. IL. F. 195. Od. zb. 1212. Ark. 11.
13. Makaryk I. Peretvorennia Shekspira: Les Kurbas, ukraïnskyi modernizm i radianska kulturna polityka 20-kh rokiv. Kyiv: Nika-Tsentr, 2010. 348 s.
14. Pavlyshyn M. Kultura ta emihrantska samosvidomist: ukraïnskyi teatr v Avstralii v 1949–1989 rokakh. Pavlyshyn M. Kanon ta ikonostas: Literaturno-krytychni statii. Kyiv: Chas, 1997. 447 s.
15. Sherekh Iu. Z povisty pro dvokh Yurkiv. Sherekh Iu. Tretia storozha. Literatura. Mystetstvo. Ideolohii. Baltymor–Toronto: Ukraïnske nezalezhne vydavnytstvo "Smoloskyp" im. V. Symonenka, 1991. S. 436–437.
16. Sherekh Iu. Druhe narodzhennia "Narodnoho Malakhiia". Sherekh Iu. Porohy i zapozizhzhia. Literatura. Mystetstvo. Ideolohii. Kharkiv: Folio, 1998. T. 1. S. 424–433.

Стаття надійшла до редакції 27.12.20

S. I. Lushchii, Dr Hab., Senior Research,
Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv
svitlana.luschnii@gmail.com

THEATER OF CORYPHEUS AND "BEREZIL" THEATER IN THE WORKS OF LITERARY CRITICS OF THE UKRAINIAN DIASPORA

The article considers the issue of reception of creativity of the theater of coryphaeus and the theater "Berezil" in the literary studies of the Ukrainian diaspora in the second half of the twentieth century. The material for the research was articles and radio broadcasts by Yu. Lavrinenko, literary explorations by Yu. Sherekh and M. Pavlyshyn. The study also deals with emigrant productions of plays performed by the "Berezil" Theater in Soviet Ukraine, and directorial interpretations of Shakespeare's plays by P. Saksagansky. The article explains why diaspora researchers paid more attention to the Berezil Theater than to the Coryphaeus Theater. Lavrinenko's radio programs dedicated to outstanding figures of theatrical art are analyzed. The plays of coryphaeus playwrights directed by the diaspora are considered. Information on the productions of the Les Kurbas Theater (Australia) by I. Karpenko-Kary, M. Starytsky, M. Kropyvnytsky is provided. Yu. Lavrinenko and Yu. Sherekh were well acquainted with the performances of the Berezil Theater. Therefore, the article presents their memories about Les Kurbas.

A new re-reading of M. Starytsky's works by directors of the diaspora is considered. The reasons for the popularity of the works of classic playwrights among the audience of the diaspora are found out. In articles and radio programs Yu. Lavrinenko, Yu. Sherekh and M. Pavlyshyn added unknown touches that helped to present outstanding figures of dramatic art more vividly, colorfully and more fully. Memories and unknown archival sources are used in the work.

Keywords: theater of coryphaeus, theater "Berezil", reception, diaspora, national identity, modernism.

УДК 821.161

DOI <https://doi.org/10.17721/2520-6346.60.112-123>

О. П. Медведчук, асп.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

e-mail: olesyamedved@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАСОБІВ ТВОРЕННЯ САТИРИ ТА ІРОНІЇ У ТВОРЧОСТІ М. КРОПИВНИЦЬКОГО

ТА Ю. ВИННИЧУКА

(на матеріалі твору М. Кропивницького "По ревізії"
та роману Ю. Винничука "Мальва Ланда")

Розглянуто особливості використання комічного, а саме: іронії та сатири в драматичному етюді М. Кропивницького "По ревізії" та романі Ю. Винничука "Мальва Ланда". Проаналізовано художні засоби створення комічного ефекту та простежено їх еволюцію. Визначено, що М. Кропивницький у своєму етюді "По ревізії" моделює суперечності за принципом оксюмору, використовує асоціативну іронію, звуковий метатезис, доводить певні моменти в творі до ситуативного абсурду. Натомість у художньому арсеналі Ю. Винничука наявні такі новаторські засоби, як лексичні алогізми, оказіональні новоутворення, нісенітниці та абсурдні історії, засоби комічної модальності стереотипних виразів. Виявлено, що обидва письменники найчастіше вдаються у своїх творах саме до складного комізму, який спонукає читача до аналізу і роздумів.

Ключові слова: комічне, іронія, сатира, сарказм, абсурд, гротеск, асоціативна іронія, нісенітниця, каламбур.

У другій половині ХІХ ст. українська література, як і культура загалом, переживала важкий період. Російський царизм спрямовував максимальні зусилля на знищення будь-яких проявів національного духу українців. Валуєвським циркуляром 1863 р. та Емським указом Олександра ІІ 1876 р.